

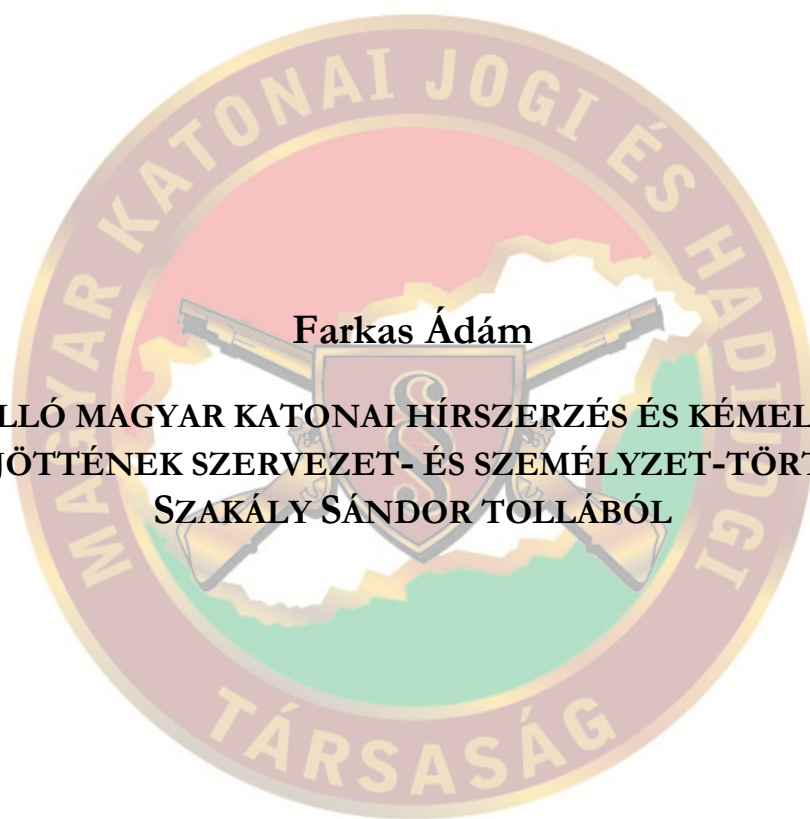

MKJHT
VÉLEMÉNYEK A KATONAI JOG VILÁGÁBÓL
2016/1.

Farkas Ádám

**AZ ÖNÁLLÓ MAGYAR KATONAI HÍRSZERZÉS ÉS KÉMELHÁRÍTÁS
LÉTREJÖTTÉNEK SZERVEZET- ÉS SZEMÉLYZET-TÖRTÉNETE
SZAKÁLY SÁNDOR TOLLÁBÓL**

Budapest
2016
Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság
ISSN 2416-1365

Szakály Sándornak, a magyar királyi honvédség és a csendőrség történetének elismert kutatójának, a Veritas Történetkutató Intézet igazgatójának 2015 elején megjelent „A 2. vkf. osztály” című tanulmánykötete¹ hiánypótló és az állam- és jogtudomány tekintetében is figyelemre méltó újdonsága a hazai szakirodalomnak. Igaz - és ezt maga a szerző is kiemeli előszavában - a kötet lényegében három korábbi tanulmány kiegészített és javított változatának együttes közlését valósítja meg, mégis azt mondhatjuk, alkalmas arra, hogy igazolja a szerző azon a katonai hírszerzés szervezet-történetére vonatkozó reményét, hogy az abban foglaltak talán közelebb vihetik az érdeklődőket a téma megismeréséhez.

A könyvészetileg igényesen kialakított, nyomtatott és elektronikus kiadásban egyaránt elérhető mű kétszázhetvenhat oldalon, olvasmányos, jól érthető és informatív stílusú szövegezéssel, szemléltető ábrákkal és fényképekkel gazdagon kiegészítve mutatja be a vizsgálat tárgyát, tételesen megjelölve azt a kiterjedt forrásanyagot, amelyre az egyes részkutatások épültek.

Az önálló magyar katonai hírszerzés és elhárítás történetének kezdetét bemutató munka - indirekt módon ugyan, de - kiemeli egyrészt az állam fegyveres védelmi rendszerének 19. század végi, 20. század eleji differenciálódását épp úgy, mint a dualizmus magyar védelmi szuverenitásának csökevényességét, mindeközben azonban a fegyveres védelem kiemelt jelentőségét a magyar államéletben belül, amelyet a személyi összefonódások is tükröztek.

A kötet első tanulmányának címe *"Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása és működése a két világháború közötti Magyarországon (1918-1945). Kísérlet egy szervezet működésének bemutatására."* Ebben a szerző rövid bevezetőben emeli ki, hogy a dualizmus magyar királyi honvédsége – mint segédhad – a képességek tekintetében csökevényesen működött, hiszen egyes fegyvernemek, szakcsapatok, illetve vezetői szintek nem képezték annak részét. Ide sorolja a szerző a hírszerzést és felderítést is, amelyet az Oszták-Magyar Monarchiában az úgynevezett Evidenzbureau,² vagyis a Nyilvántartó Iroda

---

A tanulmány megalkotását és az azt megelőző kutatást az NTP-EFÖ-P-15-0426-A ösztöndíjszerződés szerinti „Nemzet Fiatal Tehetségeiért Ösztöndíj” támogatta.

A tanulmány másodközlése a szerző azonos címen, a Jogtörténeti Szemle 2015/2. számában megjelent recenziójának.

¹ Szakály Sándor: A 2. vkf. osztály. Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéből 1918-1945. Budapest: Magyar Napló kiadó, 2015, 276 o. ISBN: 978-615-5465-26-0

² Bővebben Lásd: Artner Ramóna: Hírszerzés a dualizmuskori Magyar Királyságban. In Rendvédelem-történeti Füzetek 2012/26. sz. 19-26. o. Csóka Ferenc (szerk.): Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából 1785-2011. Budapest: Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2012. Szabó Szilárd: Redl emberei. In Kommentár. 2013/2. sz. 33-44. o. Markó György: A magyar katonai hírszerzés-felderítés szerepe, jelentősége a magyar hadtörténelemben. In Felderítő Szemle 2008. emlékszám, 13-18. o.

látott el a közös hadsereg vezérkarának részeként. Ennek a köztudatban talán a Redl-botrány³ miatt ismert szervezetnek a fontosságát abban ragadja meg a szerző, hogy hagyományai mindvégig meghatározták az önálló magyar katonai hírszerzés és felderítés működését.

A szerző a vezetői állományra is kitekintve írja le az önálló magyar katonai hírszerző szervezet kialakítását, amely magán viselte a korszak minden történelmi sajátosságát és amelynek kezdeti emblematikus alakja Stojakovics Demeter vezérkari őrnagy, vagy ahogy 1935. november 4-től hívták, Sztójay Döme, későbbi berlini nagykövet, majd magyar miniszterelnök. Az Evidenzbureau központjában, a háború ideje alatt a főparancsnokságon és a balkáni erők hírszerző részlegénél is szolgálatot teljesítő Stojakovics vezetésével gyakorlatilag 1918. november 1-jétől állt fel az önálló magyar katonai hírszerző szervezet, amelyet a folyamatos szervezeti változások ugyan érintettek, de nem gyengítették, sőt inkább fejlesztették.

A fegyveres védelem sajátosságát és az 1944-ben véget érő korszak elsősorban szakértelemre építő jellegét szemlélteti a szerző, amikor rögzíti, hogy "nem változott érdemben az osztály feladatköre - de a személyi állomány összetétele sem! - 1919. március 21. után, amikor is létrejött az ún. Magyarországi Tanácsköztársaság."⁴ Ezzel az átmenettel a személyi állomány mellett a feladatkör sem változott a honvédő harcmozdulatokig, amely aztán létrehozta azt a struktúrát, amelyben a katonai hírszerzés és felderítés kivált a központi katonai közigazgatásból és a hadvezetés szervezetének, egész pontosan a Vörös Hadsereg Parancsnokságának része lett, annak II. csoportjaként, miközben a szegedi ellenkormány mellett szerveződő Nemzeti Hadsereg Fővezérségének II. csoportjaként szintén létrejött Ottrubay Károly őrnagy vezetésével egy hírszerző szervezet.

A Tanácsköztársaság bukása után a kettősség ideiglenesen 1919. november közepéig megmaradt, ezt követően pedig a két párhuzamos szervezetet összeolvasztották és az Stojakovics, majd utódai vezetésével a Vezérkar főnöke Nyilvántartó Irodája lett, számos névváltozást megélve és "csupán csak" a trianoni béke rendelkezései miatt reintegrálva a központi katonai közigazgatás szervezetébe, vagyis a Honvédelmi Minisztériumba.

---

³ Alfred Redl az Evidenzbureau ezredese és bukásáig egyik legsikeresebb kémelhárítója, akiről megállapították, hogy kettősügynök. Letartóztatásakor bűnét elismerte, de teljes körű kihallgatása nem történt meg. Ezt követően – a kor tiszti szokásai szerint – bűne súlyára tekintettel a letartóztatásra hivatott tiszti bizottság egy maroklófegyverrel magára hagyta, hogy belátása szerint maga vethessen véget életének. Redl sikeresen el is követte az öngyilkosságot, ami azonban lehetetlenné tette a mögötte álló árulási ügy és konspirációs háló feltárását, mivel magával vitte titkait a túlvilágra. Bővebben lásd: Alan Sked: A Patriot for Whom? Colonel Redl and a question of Identity. In History Today Volume 36 Issue 7 July 1986. Richard Grenier: Colonel Redl: The man behind the secret myth. In New York Times October 13, 1985. Ravasz István: Redl, a kém kémelhárító. In Történelem portál 2014/2. szám, 34-37. o.

⁴ Szakály Sándor i.m. 15. o.

A szerző a szervezet-történet bemutatása mellett nem mulasztotta el külön cím alatt tárgyalni a működési feltételek alakulását, a katonai attaséi szolgálat megszervezésének sarokpontjait, a szervezet feladatkörét és változásait a fegyverkezési egyenjogúság 1938-as blei visszanyerése után, valamint a hírszerző és kémelhárító szolgálat életének érdekes epizódjait, melyeket - mintegy zárásként - a katonai attasék sorsának alakulásáról szóló rövid áttekintés követett felvillantva a korszakváltást, amellyel 1945 után már nem a szakértelem vált a fő szervező elvvé, hanem a kialakuló diktatúra érdekei és a politikai lojalitás. Azt is mondhatnánk, hogy a szerző - akarva, akaratlanul, de - első tanulmányának zárásával kihangsúlyozta a fegyveres védelem történetében azt, amit Szekfű Gyula szavaival úgy írhatunk le: "Valahol utat veszítettünk."

A szervezet történetét bemutató munka után a vezetést ismertető tanulmány következik a kötetben, melynek címe *"Akik a magyar katonai hírszerzést és kémelhárítást irányították (1919-1945)."* Ahogy a cím is mutatja, a tanulmány arra a tíz főtisztre és tábornokra fókuszál, akik 1919. augusztusa után vezették a magyar katonai hírszerzést és kémelhárítást. Ezek időrendben: Stojakovics (Sztójay) Döme, Böckl József, Ruszkay Jenő, Hennyey Gusztáv, Andorka Rezső, Ujszázy István, Vasváry József, Kádár Gyula, Kuthy László, valamint Zakó András.

Szakály Sándor a hírszerzés és elhárítás vezetőit több szempont szerint vetette alá összehasonlító elemzésének, amelyeket aztán az érintett tisztek életrajza követett. A katonai életutak közzlése azért emelendő ki az összehasonlító analízis ismertetése előtt, mert a laikus olvasóban ezek révén tudatosulhat az a tény, hogy az elhárítás személyi állománya révén sokkal jelentősebb hatást gyakorolt a magyar államéletre, mintsem azt gondolhatnánk. A teljesség igénye nélkül: Sztójay Döme, a hírszerzés létrehozója, előbb berlini nagykövet, majd Magyarország miniszterelnöke volt, Hennyey Gusztáv számos parancsnoki beosztás után Magyarország külügyminisztere volt, Andorka Rezső katonai beosztásait követően a Magyar Királyság spanyolországi követe volt, Ujszázy István a kémelhárítás vezetése után 1944. március 28-ig az Államvédelmi Központot vezette, Kuthy László a második világháború után az új magyar Honvédség megszervezésnek egyik meghatározó alakjaként működött, a szovjet típusú politikai tisztogatások során bebörtönöznek, míg végül szabadulása után öngyilkos lett.

A fenti személyi kör tekintetében a szerző összetett életpálya-elemzést vitt véghez. Ennek keretében vizsgálta a szerzők születési helyét, a vallásfelekezeti hovatartozást, a felmenők foglalkozását és a családok anyagi háttérét, a polgári középfokú végzettséget, a vezérkari képesítés megszerzését, a fegyvernemi hovatartozást, a haderő szerinti

hovatarozást, a nyelvtudást, a nyelvhasználatot, a vezetői poszton eltöltött időtartamot, a kinevezéskori és felmentéskori életkort és rendfokozatot, a 2. vkf. osztályhoz kerüléskor meglévő rendfokozatot, az osztályon, illetve annak élén eltöltött szolgálati időt, a katonai diplomáciában betöltött tisztséget, az 1945 májusáig elért rendfokozatot, valamint az egykori vezetők halálozási adatait.

Ez az analízis több szempontból is érdekes. Egyrészt – szemben a korszak magyar katonai elitjére vonatkozó közmeggyőződéssel – kimutathatóvá tette, hogy az egyik legfontosabb vezérkari osztály vezetői döntő többségükben vagyontalan családokból származtak, nem pedig a társadalom felső rétegeiből. A területi hovatarozás tekintetében látható, hogy a szóban forgó főtisztok egyaránt származtak a trianoni Magyarországról, valamint a Romániához, illetve a Jugoszláviához csatolt területekről.

A bekerüléskori rendfokozatok áttekintése azt mutatja, hogy a későbbi vezetők többsége vezérkari századosként került a szervezethez, ezt követik számszakilag azok, akik őrnagyként kerültek állományba, és a tíz főből csak egy fő került ezredesi rendfokozattal a szervezethez. Ennek jelentősége nem csak a 2. vkf. osztálynál megvalósuló előmenetek szempontjából fontos, hanem azért is, mert jól mutatja, hogy a későbbi vezetők lényegében a fiatalabb generációhoz tartozó tisztak közül került a szervezethez, figyelemmel a meglévő tudásukra és szakértelmükre.

A 2. vkf. osztályon eltöltött szolgálati idő szerinti vizsgálat alapján látható, hogy az érintettek – Kádár Gyulát leszámítva – években mérhető időtartamot töltöttek a katonai felderítés és kémelhárítás szolgálatában, mint beosztott, és mint vezető. Hasonlóan fontos, hogy a tíz vezető közül hatan katonadiplomáciai szolgálatban is álltak.

Mindezek összegezve azt mutatják, hogy az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás szervezete elsősorban a szakértelemre és a speciális szolgálathoz szükséges ismeretekre és készségekre, nem pedig társadalmi hovatarozásra épített, miközben része volt egy olyan életpályának, amely sokak tekintetében diplomáciai és magasabb vezetői beosztásokhoz, nem ritka esetben pedig a náci, majd szovjet típusú politikai tisztogatásokban való érintettséghez vezetett.

A kötet harmadik és egyben záró tanulmánya *"A magyar katonai attaséi szolgálat személyi összetétele és állomáshelyei 1919-1945"* címet viseli. Ez a gyűjteményes tanulmány méltó lezárása a kötetnek, hiszen egy rövid, az attaséi szolgálat megszervezésére és működésére vonatkozó bevezető után a vezetői profilokhoz hasonlóan elemzésnek veti alá a személyi állományt, majd közli az érintett katonadiplomáciai tisztviselők biográfiáit. Ahogy a szerző írja: "Nem a fentebb jelzett katonai attaséi szolgálat tevékenységét kívánom bemutatni,

hanem a kutatások jelenlegi állása szerint adom közre az 1919 és 1945 között katonai attaséi beosztásban szolgált hivatásos katonatisztek életrajzát, valamint az állomáshelyeket és az adott állomáshelyeken szolgáltak névsorát. A rendelkezésre álló adatok képet adnak arról, hogy kik is voltak, honnét jöttek, a katonai attaséi beosztást betöltött személyek, milyen ismeretekkel rendelkeztek és milyen szempontok játszhattak közre a beosztásra történt kiválasztásukkor."⁵

Az összevetés során a szerző a származásra, és családi körülményekre, a katonai iskolázottságra, a fegyvernemi hovatartozásra, a nyelvismeretre, a katonai pályafutás rendfokozati és beosztási jellemzőire, valamint a halálozás helyére és idejére helyezte a hangsúlyt. Az e szempontok szerinti összesítő táblázatokat kiegészítő magyarázatok, valamint százharmincnégy oldalnyi életrajz segíti értelmezni, amelyeket a magyar katonai diplomácia állomáshelyeire és azok vezetőire vonatkozó áttekintés a tanulmány lezárása gyanánt követ.

***

Összegzésként úgy gondolom, hogy a 2. vkf. osztály, vagyis az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás szervezeti- és személyzet-történetét bemutató tanulmánykötet, nem csak a hiánypótló jelleg és a személyeket megelevenítő módszertan miatt kiemelt fontosságú mű, hanem azért is, mert méltán enged betekintést az állam fegyveres védelmi szervezetének 20. századi átalakulására. Teszi ezt úgy, hogy közben óhatatlanul rámutat arra a szemléletbeli változásra, amelynek következtében a szakmai szempontok túlsúlyától, a magyar államélet – és ennek részeként a katonai szféra – elmozdult a politikai determináltság felé, elplántálva ezzel a szakmaiságot háttérbe szorítani képes, sokszor elvtelen gyakorlatok magvait, mind a beosztotti, mind pedig az előljárói állományban. Nem utolsó sorban azért is kiemelt jelentőségű Szakály Sándor új kötete, mert az kontrasztot tud adni, a történetírásunkban korábban megjelent munkák álláspontjával szemben, amelyek vagy az 1944-es összeomlás utáni működésre fókuszáltak, vagy megírásuk idejében politikai kényszerpályán mozogtak.⁶

A kötetet jó szívvel ajánlom nem csak azoknak, akik a magyar hadtörténet, vagy épp a hírszerzés és kémelhárítás – vagy egyszerűbben a titkosszolgálatok – világa iránt érdeklődőknek, de azoknak is, akik a sorok között olvasva a magyar alkotmánytörténet nagy

---

⁵ Szakály i.m. 83. p.

⁶ Például lásd: Hollós Ervin: Rendőrség, Csendőrség, VKF 2. (Kossuth könyvkiadó, Budapest, 1971.) Dombrády Lóránd: Mi volt a Vkf-2? (História 1979/3. sz. 21-22. p.)

mozaikjából hiányzó kis kockákra is kíváncsiak, melyek közül jó néhány az állam- és jogtudományok által mellőzött fegyveres védelmi szervezet történetéhez kapcsolódik.

© Farkas Ádám
© Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság

Vélemények a katonai jog világából

Kiadó

Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság

Székhely

1055 Budapest, Markó u. 27. III. em. 13-18.

Felelős kiadó

Dr. Székely György nyá. dandártábornok, elnök

Sorozat szerkesztő

Dr. Farkas Ádám főhadnagy

Honlap

<http://hadijog.hu/vkj>

Email

dradamfarkas@gmail.com

ISSN

2416-1365